

Sune Berthelsen

Subjektiv realisme og antimoderne kulturkritik

Knut Hamsun 1859-1952

[Hamsun var] *det store beundrede Forbillede der mere end noget andet i sin Tid fristede ind på Forfatterbanen. Af Ingen har jeg modtaget stærkere Indtryk af nordisk Aabenbaring, nordisk funklende Geni, end af ham. [...] Jeg har aldrig kendt smukkere Mand, faa var udrustet med saa umiddelbart bedaarende Naturelement som han. Berøring med ham det var Berøring med de store Nordboer, Sagaens ypperlige Karlfolk. [...] Nordboernes store Fejl havde han ogsaa, men de var store, Svagheder i en pragtfuld overdaadig Stil, [...] et Storsind af en mærkelig selvødelæggende Art.*

Johannes V. Jensen *Æstetik og Udvikling* (1923)

Da hans berømmelse gik op for os, var jeg i den mest modtagelige og hengivne alder, kaldet til kærlighed, beundring og læring. Hans herlige kunst [...] blev en vigtig ingrediens i min uddannelse, den hjalp mig til at finde mit standpunkt i forhold til sangen og det digteriske ord.

Thomas Mann *Knut Hamsun zum siebzigsten Geburtstag* (1929)

Tidligt i seng og langvarig Hamsun-læsning. Læste "August" færdig, begyndte på "Men Livet lever". En virkelig stor epiker. Er med blandt verdens store epikere. En kæmpe i al den skrivende almindelighed.

Joseph Goebbels *Dagbog*, 15. april 1936

Jeg mente å tjene mitt land best ved å bli hvor jeg var og drive mitt jordbruk etter evne nå midt i denne trange tid, da nasjonen manglet alt, og så forøvrig bruke min penn for det Norge som nå skulle få en slik høy rang blant de germanske land i Europa. Den tanke tiltalte meg fra begynnelsen av. Den gjorde mer, den begeistret meg, den besatte meg. Jeg vet ikke at jeg var den kvitt den noen gang i all denne tid, mens jeg satt der i min ensomhet. Jeg syntes det var en stor tanke for Norge, og jeg synes den dag i dag at det var en stor og god idé for Norge, vel verd å kjempe for og arbeide for: Norge, et selvstående og selvlysende land borti Europas utkant! "

Hamsuns forsvarstale i *Paa Gjengrodde Stier* (1949)

Jeg holder det almindelige omdømme nokså høyt. Jeg holder vårt norske

rettsvesen enda høyere, men jeg holder det ikke så høyt som jeg holder min egen bevissthet om hva som er godt og ondt, hva som er rett og galt.”

Hamsuns forsvarstale i *Paa gjengrodde Stier* (1949)

Hamsuns vej til forfattergerningen var lang og kringlet. Han kom fra fattige kår i en fjern norsk provins, i sine ungdomsår vagabonderede han Norge tyndt og prøvede lykken i USA. I denne periode nåede han at arbejde som bl.a. skomager, bissekræmmer, stenhugger, lærer, landarbejder, ekspedient, vejarbejder og sporvognskonduktør. Under sine mangfoldige sysselsætninger vandt han det menneskesyn og den indignation, som han siden trak på som forfatter.

I 1888 ankom Hamsun til København efter at have besluttet sig for at blive forfatter, og i sin brændende iver efter at opnå anerkendelse vendte han sig mod Brandes-brødrene. Hamsun, der nærede stor beundring for litteraturkritikkens to store, havde ikke mod til at opsøge Georg og henvendte sig derfor til Edvard, der straks så det kolossale talent. Edvard optrykte et afsnit af *Sult* i tidsskriftet *Ny Jord* (1888) og hermed var vejen til berømmelse beredt. Sensationsbølgerne gik gennem den samlede norske presse, Hamsun fik forlagskontrakt og foredragsinvitationerne væltede ind.

Hamsun kvitterede med et frontalangreb på hele den realistiske skole, ikke for at tage afstand fra realismen som sådan, men i ønsket om at udvide kravene til litteraturen. Eller som Hamsun selv formulerede det i forordet til *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* (1889); ”Sandruhed er hverken Tosidighed eller Objektivitet, Sandruhed er netop den uegennyttige Subjektivitet.” Litteraturen skulle dybere ned, ned i de underbevidste lag for virkelig at mærke smerten. Kunsten skulle ikke blot være objektivt betragtede, den skulle søge grænserne for den menneskelige psyke.

I *Sult* (1890) optrådte for første gang Hamsuns klassiske, vagabonderende helt, den helt som vi siden møder utallige steder: Nagel i *Mysterier* (1892), Glahn i *Pan* (1894), *Munken Vendt* (1902), telegrafisten i *Sværmerne* (1904), hovedpersonen i *En vandrer spiller med Sordin* (1909), *Den sidste Glæde* (1912) og Willatz Holmsen i *Børn av Tiden* (1913).

Hvad der i *Sult* (1890) virkede som en skrækblandet fascination af storbyen, skulle senere udvikle sig til en mere ensidig og egentlig antimoderne kulturkritik. Over for modernitetskritikken begyndte Hamsun i bl.a. *Pan* og *Markens Grøde* at dyrke det primitive, frugtbart arbejdende naturmenneske på det ørkesløse bymenneskes bekostning.

Hamsuns nyfundne primitive og naturbundne idealisme i *Markens Grøde* (1917) var den direkte årsag til, at han i 1920 fik Nobelprisen i litteratur, men var vel

også forudsætningen for, at han siden fascineredes af nazistpartiet i en grad så nordmændene stadig døjer med, hvordan de skal forholde sig til deres store forfatter.

På trods af Hamsuns vedholdende fascination af nazismen har hans litterære betydning i samtiden og hans popularitet i eftertiden været enorm. Hamsun har haft en kolossal indflydelse som inspirationskilde for en lang række af denne verdens allerstørste forfattere som det fremgår af de to indledende citater af henholdsvis Johannes V. Jensen og Thomas Mann, der blot er to eksempler blandt mange.

Af Knut Hamsun

Den Gaadefulde (Kærlighedshistorie 1877)

Fra det moderne Amerikas Aandsliv (1889)

Sult (roman 1890)

Fra det ubevidste Sjæleliv (artikel 1890)

Mysterier (roman 1892)

Redaktør Lynge (roman 1893)

Ny Jord (roman 1893)

Pan (roman 1894)

Ved Rigets Port (skuespil 1895)

Livets Spil (skuespil 1896)

Siesta (noveller 1897)

Aftenrøde (skuespil 1898)

Victoria (roman 1898)

Munken Vendt (versdrama 1902)

I Æventyrland (noveller 1903)

Dronning Tamara (skuespil 1903)

Kratskog (noveller 1903)

Det vilde Kor (digte 1904)

Sværmerne (roman 1904)

Stridende Liv (noveller 1905)

Under Høststjernen (1906)

Benoni og Rosa (dobbelroman 1908)

En Vandrers spiller med Sordin (roman 1909)

Livet i vold (1910)

Den sidste Glæde (roman 1912)

Børn av Tiden (roman 1913)

Segelfoss By (roman 1915)

Markens Grøde (roman 1917)

Konerne ved Vandposten (roman 1920)

Sisste Kapitel (roman 1923)
Landstrykere (1927)
August (1930)
Men Livet lever (1933)
Ringen sluttet (roman 1936)
Paa gjengrodede Stier (forsvarsskrift i dagbogsform 1949)

Om Hamsun

Blandt biografierne om Hamsun kan her nævnes: Tore Hamsun *Knut Hamsun – min far* (1952); Thorkild Hansens tre-bindsværk *Processen mod Hamsun* (1978), der skabte skandale da Hansen ikke entydigt ville tage stilling til om Hamsun var nazist eller ej; Robert Fergusons omfangsrige biografi *Enigma. The life of Knut Hamsun* (1987); I fiktionsform er Hamsuns liv blevet beskrevet i Per Olov Enquists bearbejdede filmmanuskript *Hamsun* (1996); Ingar Sletten Kolloens biografi *Hamsun. Svermeren* (2003) og *Hamsun. Erobreren* (2005), der fravælger den litterære del til fordel for den ideologiske. Heroverfor skal nævnes Jørgen Haugans litterære biografi *Solgudens fald* (2004).

Blandt de mere litterært orienterede værker kan nævnes: Trygve Braatøys psykoanalytiske tolkning af forfatterskabet *Livets cirkel. Bidrag til analyse av Knut Hamsuns diktning* (1929); og Walter Baumgartners kritiske analyse af en række værker *Den modernistiske Hamsun. Medrivende og frastødende* (1998 oversat fra tysk), der i øvrigt forholder sig til Hamsun som nazist. Ståle Dingstad afviste i sin disputats *De litterære strategier. En studie i Knut Hamsuns realisme* (2002) muligheden af at adskille Hamsun som forfatter fra politikerens.

Der findes en lang række hjemmesider, der behandler Hamsuns forfatterskab. Her skal blot henvises til nogle enkelte.

www.hamsun.dk indeholder citater, biografi og bibliografi

www.hamsun-selskapet.no

www.hamsun.no om Hamsuns hjem Nørholm

www.nrk.no/litteratur/forfattere/hamsun indeholder bl.a. oversigt over de mere end 100 filmatiseringer af Hamsuns liv og værker der gennem tiderne er fremkommet. Yderligere er der en oversigt over behandlingen af Hamsun i nutidens aviser.

Henning Carlsens filmatisering af *Sult* skal naturligvis fremhæves og er i øvrigt

blevet genudgivet på DVD, der indeholder et interview med instruktøren Henning Carlsen og en interessant samtale mellem Hamsuns barnebarn og Paul Auster.